

विद्यार्थी व्यक्तिमत्त्व विकास व शिक्षक भूमिका

परशराम भगिरथ वाघेरे, Ph.D.

सहयोजी प्राध्यापक, अॅड. विठ्ठलराव हांडे शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, िशज

Paper Received On: 21 OCT 2021

Peer Reviewed On: 31 OCT 2021

Published On: 1 NOV 2021

Scholarly Research Journal's is licensed Based on a work at www.srjis.com

व्यक्तिमत्त्वाला इंग्रजीत Personality असे म्हणतात. Personality म्हणजे Combination of characteristics or qualities that form an individuals distinctive character.

Personality is the characteristic sets of behaviours, cognitions, and emotional patterns that evolve from biological and environmental factors. While there is no generally agreed upon definition of personality most theories focus on motivation and psychological interactions with the environment one is surrounded by.

Wikipedia

आजचा विद्यार्थी उद्याचा / भावी नागरीक आहे. त्याला लोकशाहीप्रधान समाजात वास्तव्य करावयाचे आहे. संस्कार बालपणातच होतात. विद्यार्थी अवस्थेत व्यक्तिमत्त्वाला आकार मिळणे गरजेचे आहे.

विद्यार्थी केवळ अभ्यासात हुशार असणे, परीक्षेत जास्त गुण मिळविणे म्हणजे विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विजय झाला असे नाही.

शिक्षण आणि व्यक्तिमत्त्व संकल्पनेसंदर्भात महात्मा गांधी म्हणतात. "शिक्षण म्हणजे बालकातील, मानवातील शारीरिज, मानसिक व अध्यात्मिक उत्कृष्टतेचा विकास व अभिव्यक्ती होय."

Bloom यांनी सुद्धा taxonomy of Educational objectives मध्ये बोधात्मक, भावात्मक व क्रियात्मक विकासाचा उल्लेख केला आहे.

बोधात्मक विकास (Cognitive Domain)

- १) ज्ञान
- २) आकलन
- ३) उपयोजन
- ४) संयोजन

५) पृथःज रज

६) मूल्यमापन

भावात्मक विकास (Affective Domain)

१) अवधान

२) प्रतिसाद

३) मूल्यार्जय

४) मूल्यसंघटन

५) मूल्यसमूह

क्रियात्मक विकास (Psychomotor Domain)

१) अनुकरण

२) त्रि याज शैल्य

३) अचूकता

४) संधीज रज

५) स्वभाविज रज

विद्यार्थ्यांचा केवळ बोधात्मक विकास न होता, भावात्मक व क्रियात्मक विकास होणे अपेक्षित आहे. तरच विद्यार्थ्यांचा परिपूर्ण विज्ञान झाला असे म्हणता येते. विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास झाला असे म्हणता येते.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, विद्यार्थ्यांमध्ये नमुना, सहनशीलता, नैतिकता, प्रामाणिकपणा, संवेदनशीलता येणे गरजेचे आहे.

शिक्षण भूमिका :

शिक्षणाने अध्ययनार्थ्यांवर संस्कार होतात. शिक्षणाने वर्तनावर परिणाम होतो. शिक्षण प्रभावी द्यावयाचे असेल तर शिक्षक भूमिका महत्त्वाची आहे.

शिक्षण म्हणजे वर्तनात जाणीवपूर्वक घडवून आणलेला बदल होय. वर्तनात बदल करण्याची जबाबदारी शिक्षकांची आहे. शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांपुढे आदर्श ठेवायला हवा. आदर्श व्यक्ती, समाजसुधारकांची उदाहरणे विद्यार्थ्यांना द्यावीत. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, शिक्षकांच्या वर्तनातून आदर्श बाबी प्रतिबिंबित व्हाव्यात.

शिक्षकांनी समाजसुधारक म्हणून पुढे यावे. प्रामाणिक प्रयत्न करावे. विद्यार्थ्यांना आशयातून मूल्य बिंबवावीत. समाजात विद्यार्थी आदर्श वर्तन कसे करेल? हा विचार कायम मनात ठेवावा. विद्यार्थी व्यावहारिक जीवनात यशस्वी होणे गरजेचे आहे. त्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वावर शिक्षकाने काम करावे. व्यक्तिमत्त्वासंदर्भात विविध संशोधन करावीत. विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास हे ध्येय शिक्षकाने पूर्ण करण्याचा जाणीवपूर्वक प्रयत्न करावा.

संदर्भ

१) दुनाखे अरविंद, **प्रगत शैक्षणिक तत्त्वज्ञान**, पुणे : नूतन प्रकाशन.

२) के.यु. घोरमोडे, कला घोरमोडे, **शैक्षणिक विचारवंत : भारतीय व पाश्चात्य**, पुणे : विद्या प्रकाशन

- ३) एस.एस.चौहाने, **मापन आणि मूल्यमापन, शिक्षण** : श्री श्रद्धा प्रकाश
- ४) *Agarwal. S. (2007), **Philosophical foundations of Education, Delhi : Authors press***